

Efterlängtd bok om svensk transplantation idag

Cecilia Johnsson, Gunnar Tufvesson (red). **Transplantation**. 408 sidor. Studentlitteratur; 2002. ISBN 91-44-04084-9.

Recensent: Margareta Linder, överläkare, njurmedicin, Falu lasarett.

■ År 1971 utkom »Transplantationskirurgi« av Sven-Erik Bergentz och Flemming Kissmeyer-Nielsen. Det var tidigt i den kliniska transplantationsverksamheten. Den första njurtransplantationen i Sverige hade utförts 1964, men acceptabla resultat avseende övriga organ skulle dröja fram till 1980-talet och introduktionen av Sandimmun. Ändå omfattar boken lever-, hjärt- och lungtransplantation med indikationer och teknik!

De senaste 15 åren har verkligheten hunnit ifatt, och transplantation av njure, lever, hjärta och lungor är idag etablerad behandling vid terminal organsvikt. Den nu utkomna boken, som beskriver svensk transplantation idag, är efterlängtd.

Fördelen med en svensk bok är uppenbar redan i historiken, där bland andra två av våra stora profiler beskriver utvecklingen – Sven-Erik Bergentz, om njurtransplantation, och C G Groth, om levertransplantation.

Medicin, etik och juridik

De 20 kapitlen omfattar olika aspekter på ämnet. Förutom de rent medicinska finns författningar, donation, etik och den personliga upplevelsen för donator och recipient belysta. De flesta svenska transplantationscentra är representerade bland författarna.

Immunologi, immunsuppressiv behandling och transplantationspatologi har fått egna kapitel, liksom långtidskomplikationer, Scandiatransplant och principerna för fördelning av organ och organförvaring.

Knappt hälften av boken omfattas av

de organspecifika kapitlen. Upplägget i rubriker och tabeller är likartat, men författarna har haft friheten att beskriva verksamheten med utgångspunkt i sin egen enhet.

Intresset för pankreas är åter större, sedan man utöver förbättrad livskvalitet även visat ökad patientöverlevnad. Öceller kan möjligen få ett genombrott enligt Edmontonprogrammet.

Tunntarmstransplantation är en ännu ej etablerad behandlingsform med stora immunologiska problem.

Kapitlet om organtransplantation hos barn är skrivet av finska kolleger och redogör för de speciella problem som finns operationstekniskt, medicinskt och psykologiskt. Vid benmärgstransplantation – hematopoetisk stamcellstransplantation – är det transplantatet som är immunologiskt aktivt med de speciella problem som detta innebär.

Etikavsnittet är spännande att läsa och utmanar etablerade sanningar och författningar. Hur ska vi prioritera? Får man vårda någon med syfte organdonation? Är det fel att köpa och sälja organ?

Bristen på donatorer är ett stort problem, som innebär att patienter avlider i väntan på nytt organ. Svårast är det för barnen, där det krävs ett lagom litet organ. Möjligheten till levande donator har därför utvidgats från enbart njure till leversegment och i USA även lunglob. Jämfört med njurdonation innebär det större ingrepp med en potentiellt större risk. Det behövs andra alternativ, och boken avslutas med ett intressant kapitel om xenotransplantation.

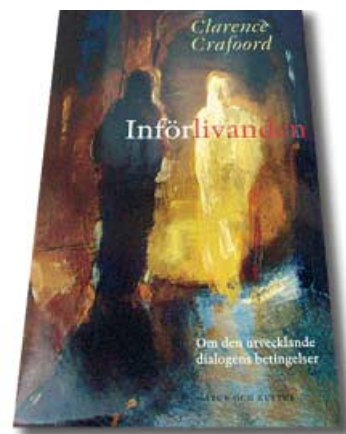
Förmedlar baskunskaper

Enligt redaktörerna är boken tänkt att spegla verksamheten i Sverige och förmedla baskunskaper inom området. Målgruppen är studenter, forskarstuderande och andra som arbetar inom transplantationsområdet. Jag tycker att man lyckats väl i sin målsättning. Boken är lättläst – möjligen med undantag av immunologikapitlet. Faktarutor och tabeller ger friare text. Eftersom kapitlen är fristående förekommer en del upprepningar främst vad gäller infektionskomplikationer. De som inte är organspecifika skulle i stället kunna samlas i ett eget större kapitel med utrymme för modern diagnostik och vaccinationer.

Samlad uppdatering

En aktuell bok om transplantation i Sverige har hittills saknats. Boken redogör för verksamheten idag med utblick mot framtiden, svenska författningar och synsätt, vilket är en viktig del i en verk-

samhet som starkt berör våra djupaste värderingar. Med den snabba utvecklingen får vi hoppas på en fortsättning med nya upplagor framöver. Man kan då passa på att inkludera vävnadstransplantation. Förutom för studenter fyller boken en uppgift som samlad uppdatering på alla enheter där transplanterade patienter kontrolleras.

Försoning med de neuropsykiatriska attityderna

Clarence Crafoord. **Införlivanden. Om den utvecklande dialogens betingelser**. 285 sidor. Stockholm: Natur och Kultur, 2001. Pris 327 kr. ISBN 91-27-08528-7.

Recensent: David Eberhard, ST-läkare i psykiatri, S:t Görans sjukhus, Stockholm.

■ Clarence Crafoord antar i sin nya bok »Införlivanden« en försonande hållning till de neuropsykiatriska attityderna han bekämpat genom livet. I ett självkränkande sista kapitel förklarar han sitt eget agerande med att han kanske »förvirrats av 1968-årens politiserande revolt«. Såväl i den inledande ansatsen som i detta slutkapitel resonerar Crafoord nyanserat och klokt.

Omprövning av teorier

Att neurovetenskap, beteendevetenskap och psykologi måste sammanfogas inom ramen för psykiatri är en övertygelse som kloka utövare av yrket haft med sig under hela 1900-talet. Däremot måste all form av teoribildning successivt bedömas kritiskt. I takt med att modern psykologi antikverat gamla föreställningar och allmänheten äntligen börjat bli av med sina felaktiga fördomar angående farmakologiska behandlings-

strategier försöker Crafoord se om sitt hus. Man kan förstå honom. Det kan inte vara roligt att ha arbetat ett helt liv med något som i hög grad visade sig vara en chimär. Man kan tänka sig hur vissa ortodoxa kristna under renässansen kom att försöka införliva sina religiösa fundament i den nya terminologi som uppkom vid tiden. Att Crafoord gör detta är alltså förståeligt, men samtidigt förmedlar han att det är först nu som neurovetenskapen kunnat bekräfta det han alltid vetat.

Självklarheter och osannolika teorier

Ett problem med boken är att den mellan raderna hävdar mycket mer än att människan är sammansatt av kropp och själ. Detta är också det fundamentala problemet med psykoanalysen som sådan. Föräddiskt väver man in uppenbara självklara sanningar med andra mycket osannolika teorier. Crafoord refererar t ex till Melanie Klein som en självklar auktoritet när hon bl a hävdar att spädbarn fantiserar om att fylla mammas bröst med giftig urin eller explosiv avföring. Ingenstans står det refererat till hur man vet något sådant. Att som extrem skeptiker förklara att man inte tror på någonting är kanske inte särskilt konstruktivt, men åtminstone förståeligt. Däremot fascinerar det mig ytterligt hur man som företrädare för en ideologi, t ex psykoanalysen, kan vara så bergsäker på förhållanden som inte är belagda.

Modell för införlivande av kunskap

Hela Crafoords bok bygger på en modell om hur man tar in kunskap, hur man införlivar. Hans syfte är att stödja modellen utifrån psykoanalytisk teori, men också med hjälp av neurovetenskapens landvinningar. Han förklarar allt från barnets utveckling till åldrandets psykologi och gör till och med ett lite självkritiskt försök att förklara samhällets utveckling och införlivande i stort.

Att vi, som Crafoord säger, utvecklas av dialogen är en av de sanningar som måste betraktas som självklara, men därifrån till att bygga en hel bok, som dessutom säger sig sammanfoga neurovetenskap och psykoanalys, är steget dessvärre ganska långt. Om den av Crafoord postulerade sentensen kring »det inre referenssystemet« kan sägas förklara psykoanalytiskt tänkande är tyvärr hela teorin att betrakta som »en kejsare utan kläder«. Boken bygger nämligen på följande sanning: »Någon säger något till någon. Denne frågar tillbaka om han hört rätt och får det bekräftat. Därefter tar han in det och värderar det sagda utifrån sina inre referenser.«

Gång på gång återvänder Crafoord till detta och får det bekräftat. Genom att

det inte framkommer data som säger emot modellen drar han slutsatsen att psykoanalys och neurovetenskap går hand i hand och att deras gemensamma färd framöver kommer att leda till en mer nyanserad psykiatri.

Kulturpersoner bokens målgrupp?

Det är för mig något oklart till vem boken vänder sig. Jag tror att de läsare som uppskattar Crafoord mest är initierade kulturpersonligheter och recensenter. Det är svårt att se att man skulle ha nytta av den i det kliniska arbetet. Trots att jag är en skeptisk kollega som ifrågasätter alla former av dogmatiska ideologier måste jag ändå åtminstone uppskatta att Crafoord har räckt ut en hand. Det bådär gott för framtiden.

Lag och ordning i sjukvården

Bengt Sjölenius. **Delegering. Läkemedel. Ansvar. En praktisk handbok.** 4:e upplagan. 323 sidor. Lund: Studentlitteratur; 2000. ISBN 91-44-01469-4.

Recensenter: Åsa Johansson, sjuksköterska, och Kjell Asplund, professor, medicinska kliniken, Norrlands universitetssjukhus, Umeå

■ Lagar och förordningar – nödvändigt och ofta trist. Men Bengt Sjölenius, tidigare chefsjurist vid Göteborgs sjukvård, har förmågan att varsamt lotsa oss som arbetar i sjukvården genom den legala och administrativa snårskogen. Hans regelbundet förnyade bok om bestämmelser kring frågor som rör delegering, läkemedel och ansvar i vården håller på att bli en klassiker. Den innehåller inte bara mycket goda sammanställningar av aktuella lagar, författningar, föreskrifter och allmänna råd

som reglerar hälso- och sjukvården samt tandvården. Genom en lång rad insprängda exempel från anmälningsärenden ger han dessutom texten liv och vardagsförankring.

Genomgripande omarbetning

Nu har boken kommit i en fjärde, genomgripande omarbetad, upplaga. Bland det nya finns en bred presentation av Yrkesverksamhetslagen (och den förordning som lagen resulterat i) som från och med 1999 ersatt Åliggandelagen, Disciplinpåföljdslagen, Tillsynslagen, Behörighetslagen och Kvacksalverilagen. Dessutom redovisas och kommenteras Socialstyrelsens nya föreskrifter och allmänna råd om psykiatrisk tvångsvård.

Lärorika exempel från HSN

I det mycket utförliga kapitlet »Läkemedel« redovisar Sjölenius inte bara Läkemedelsverkets ström av nya författningar utan också Socialstyrelsens nya föreskrifter och allmänna råd om läkemedelshantering inom såväl hälso- och sjukvården som tandvården. Han avhandlar nogsamt ämnen som läkemedelshantering inom ambulanssjukvården, erfarenheter från den kommunala läkemedelshantering, förskrivningsrätt av läkemedel och vaccinationer, m m. Det är mycket för den som är verksam inom svensk hälso- och sjukvård att hålla reda på! De många lärorika exemplen från HSN visar hur lätt det kan gå fel i läkemedelshantering.

Förteckning över databaser

En mindre, men användbar, nyhet i denna fjärde upplaga är också förteckningen över de offentliga databaser som skapats över regelverken kring ansvarsfrågor, delegering och läkemedelshantering. Vem visste att man kan nå alla svenska lagar och förordningar via www.lagrummet.gov.se?

Nyttig uppslagsbok

Som lärobok är Sjölenius' bok påfallande lättläst och överskådlig, och den borde fungera väl i problembaserad utbildning. Som uppslagsbok är den till stor nytta för all hälso- och sjukvårdspersonal men framför allt för verksamhetschefer och för medicinskt ansvariga sjuksköterskor. •